

OVER MEDIA, MACHT EN ONMACHT

Terwijl dit editoriaal wordt geschreven woedt het conflict in Irak. Op de grond vechten strijdkrachten van de betrokken partijen: Irak en de coalitie. Irak zet daarnaast irreguliere strijders in. In de lucht domineert de coalitie. De zee speelt geen wezenlijke rol, anders dan als 'platform' voor zee- en luchtmacht en voor de aanvoer van (hulp)goederen.

In de ether wordt het conflict wereldwijd beschouwd en becommentarieerd. Ook in die mediadimensie staan de partijen tegenover elkaar, vinden we voor- en tegenstanders, betrokkenen op afstand en min of meer neutrale toehoorders en kijkers. Min of meer neutraal, omdat beeld en geluid ook bij hen percepties versterken, bevestigen of ondergraven. Waar partijen in gewapend conflict zijn, staat misleiding centraal.

De media zijn hierbij soms bewust, soms onbewust en soms, ondanks alle moeite om dat te voorkomen, betrokken. Het beeld dat zij kunnen geven is en blijft immers steeds afhankelijk van wat de partijen aan informatie vrijgeven of moeten prijsgeven. Zelfs wie honderd medewerkers op evenzovele plaatsen heeft ziet maar door honderd kleine vensters een strijd die zich hoofdzakelijk aan het beeld onttrekt. Wat er door die vensters wordt waargenomen zijn puzzelstukjes. Het is alsof een verslaggever tussen flarden mist in een verder slecht verlicht stadion waarvan hij slechts de contouren kan zien een wedstrijd verslaat.

Zo is het altijd geweest en zo zal het bij een conflict ook blijven. Journalisten zullen, 'embedded' of niet, tijdens gevechten alleen maar over hun nabije, kleine wereld kunnen berichten. Belangrijk genoeg, maar het blijft slechts een klein deel van het geheel. Dat geheel is mogelijk min of meer zichtbaar op de kaarten en beeldschermen op de diverse commandoniveaus. Dat deel zal, zolang de strijd woedt, moeten worden beschermd. Wie de locatie, sterkte, activiteiten en verdere bijzonderheden van een tegenstander kent, kan immers, behoudens in het geval van overweldigende overmacht, gerichte acties ondernemen.

De onmacht van de media ligt met name in het feit dat ze geen toegang hebben tot talloze feiten. Zonder deze feiten kan een beschouwing zelden een uitgebalanceerde analyse worden. (Ervan uitgaande dat het betreffende medium daarop uit is.) Er zijn er die absoluut niet in nuances of evenwichtige berichtgeving zijn geïnteresseerd. De macht van de media bestaat uit wat ze, op welke wijze dan ook, wel of niet communiceren, kunnen bewerkstelligen. Het beeld door het venster kan onverkort worden gepresenteerd, het kan worden becommentarieerd, kan worden uitvergroot of gebagatelliseerd of worden gemodificeerd. Door vele bronnen aan te boren zien we meer en kunnen we vergelijken. Er ontstaat mogelijk een zekere rangorde als het erom gaat wie het meest feitelijk is. Er is uiteraard geen medium dat allesomvattend en honderd procent neutraal de actualiteit uitdraagt. En wat wordt uitgedragen kan weer een plaats krijgen in de mediaoorlog die tussen en rond de partijen woedt. De Amerikaanse militair die handgranaten naar meerderen wierp, werd voor de Irakese tv het 'bewijs' dat Amerikaanse soldaten hysterisch werden. Westerse strijdkrachten zullen met die lastige waarheid moeten leren leven.

Er is voor media en strijdkrachten geen alternatief, gegeven het feit dat lezers en kijkers nieuws willen en dat er maar twee leveranciers zijn: overheid en media. Het betekent wel dat media voor een keuze staan: zich bewust achter een partij stellen of zich zoveel mogelijk neutraal opstellen en zorgvuldigheid toepassen in de wetenschap dat ze door anderen weer gebruikt

en zelfs misbruikt kunnen worden. Diezelfde afwegingen raken ook de individuele journalist die 'ergens' informatie verzamelt en vervolgens verspreidt. Hoe dan ook zijn ze deelnemer geworden in een conflict.

Hoe machtig is machtig? Je kunt je afvragen wat er gebeurd zou zijn als D-day in juni 1944 zich zou afspelen in de informatiewereld van 2003. Bij de Duitsers werkte het Propaganda Ministerium en bij de geallieerden waren journalisten aanwezig. De bewoners van de betrokken landen hadden radio en tv. Verslaggevers in Londen lieten weten dat betrouwbare bronnen hadden bevestigd dat het was begonnen. Duitsers interviewden Fransen die hun dorpen beschoten zagen worden. In St. Mère-Eglise werd, ook door een Duitser, verslag gedaan van de vele slachtoffers bij de luchtlandingen in de omgeving. Geallieerde verslaggevers meldden dat ze op één van de stranden lijken zagen liggen en in zee drijven. Ze beschreven de vernietiging van alles wat de kust naderde. Naar later pas gezegd kon worden, ging het om 'OMAHA-beach' waar zo'n 4000 soldaten sneuvelden of gewond raakten.

Een amateur-meteoroloog voorspelde een storm die de invasie in problemen zou brengen. Wat zou dat voor het verloop van de invasie en daarmee voor de oorlog hebben kunnen betekenen? Was de invasie wellicht mogelijk gestopt?

De kwaliteit van het mediaproduct wordt niet alleen bepaald door de eigen inspanning om te zoeken naar de feiten en hun samenhang, en wel of niet de eerdergenoemde balans. Voor een deel is die ook afhankelijk van hetgeen door de academische wereld wordt ingebracht. Als de mate waarin voorspellingen waarheid worden het criterium zou zijn, was de kwaliteit bij de eerdere operatie Desert Storm laag. Het Amerikaanse Center for Defense Information voorspelde 45.000 slachtoffers bij de geallieerden; het Brookings Institute ging uit van 15.000 Amerikaanse doden en het Center for Strategic and International Studies van duizenden. Het Britse International Institute for Strategic Studies verwachtte aanzienlijke verliezen en ging ervan uit dat Irak chemische oorlogvoering zou toe-

passen.¹ De Amerikanen verloren uiteindelijk 147 militairen door gevechtshandelingen; 236 door andere oorzaken. Diezelfde academische instituten worden geacht deskundige commentaren te geven. Dit gebeurt met name waar militaire deskundigheid ter ondersteuning van de media wordt ontbeerd. Het feit dat in Nederland actief-dienenden op radio en tv verschenen is een positieve ontwikkeling. De genoemde academici weten zelden meer dan de media. Hun uitspraken – de goeden niet te na gesproken – zijn dus evenzeer vaak op drijfzand gebaseerd en worden al snel tot speculatie of het poneren van schijnzekerheden.

Een les zou mogelijk kunnen zijn dat de academische wereld en de media er goed aan doet zich meer te verdiepen in de wereld van inzet en optreden van strijdkrachten. De hogere strategische dimensie schijnt hun aandacht nog net te krijgen. Alles daaronder wordt niet of met grote afstandelijkheid beschouwd. Maar het is juist die wereld van militair geweld die bepalend is of militair-strategische doelen worden gerealiseerd. Pijlen op een kaart zijn snel getrokken, zeker op de televisie. Het ontwikkelen van een écht operatieplan is van een andere orde. Het vervolgens uitvoeren van een operatie is echt iets anders. Er is immers een tegenstander die alles probeert te frustreren, er is de invloed van weer en terrein, er is angst, en onzekerheid en zoveel meer dat zand in de complexe machinerie kan gooien. Maar daartegenover hoort te staan: de kwaliteit van de leiding, het moreel van goed opgeleide en geoefende eenheden met goed materiaal, zoveel mogelijk inlichtingen en relevante informatie, en een logistiek die zorgt voor de gewenste elasticiteit om te doen wat er moet worden gedaan.

Deze academische wereld verdient aandacht. In Portugal wordt aan het 'Instituto de Defeca Nacional' (een combinatie van 'Clingendael' en IDL) een speciale cursus voor journalisten gegeven over veiligheids- en defensiebeleid. Misschien zou zoiets, zij het nadrukkelijk ook operationeel gericht, ook in Nederland aandacht verdienen.

¹ Stephen Badsey (ed.), *The media and international security*. The Sandhurst Conference Series, Frank Cass Publishers, Londen, 1996, p. 109.